Cana asobnaha numaru 20 hr. | Pierasyłka apłačana ryčałtam.

Nr. 25 (524). **Wilnia, Paniadziełak 10 Lipnia 1933 h.** **Hod IX (XVII).**

Biełaruskaja KRYNICA

PALITYČNAJA, HRAMADZKAJA i LITERATURNAJA HAZETA

Adres Redakcyi i Administracyi: WILNIA, LUDWISARSKAJA 1-19. (Wilno, Ludwisarska 1-19) Redakcyja adčyniena ad 9 hadz. ran. da 4 hadz. wieč

Ceny abwiestak pawodle ůmowy.

„Bieł. KRYNICA" kaštuje na hod—4 zał., na paůhoda — 2 zał., na 3 miesiacy—1 zał. Zahranicu ůdwaja daražej.
HAZETA WYCHODZIĆ RAZ U TYDZIEŃ.

Zaklikajem da aświety!

My wiedajem, što čytačy našy, pračytaůšy hety zahałowak, skažuć: nia ů čas nadumalisia zaklikać da aświety; hod školny skončyůsia. škoły swaju pracu spynili, a školniki na leta razbrylisia, chto kudy; za jakija niapoůnyja miesiacy dwa ůznoů pačniecca nawuka i tady nastanie čas dumać ab škole i zaklikać da aświety.

Woś-ža my adnak ab hetaj sprawie dumajem inakš i, zdajecca, nia mylajemsia. My trymajemsia tej dumki, što nie tady karmić sabak, jak iści na palawańnie. Kali b u nas sprawa aświety była narmalnaj, dyk peůnie, što narmalna ab joj prychodziłasia b i kłapacicca, ale zatym, što hetaja sprawa ů nas duža i duža nienarmalnaja, a nawat i trahičnaja, dyk dumać ab joj i šukać da jaje darohi treba zaůsiody i zahadzia.

Praůda, pa našych biełaruskich siołach jość dawoli značny lik škoł, jakija z pačatkam školnaha hodu pačnuć uznoů swaju pracu kala aświety našych biełaruskich dzietak. Ale-ž nikomu nie sakret, što škoły henyja, jak čužyja nam ducham, bo polskija, nie adpawiadajuć patrebam biełaruskaj dušy i patreb henaj dušy nie zdawolwajuć. Adusiul čujem hałasy, što polskija škoły biełaruskim dzieciam dajuć duža mała, što z wialikim tolki trudom i pry tym dziaciej tolki zdalniejšych — nawučajuć pačatkawaj hramaty, a ůžo ab ahulnaj aświecie, ab ahulnym raźwićci ich, dyk niama što i hawaryć. Pryčyna hetaha sapraůdy sumnaha źjawišča ů tym, što dzieciam našym u čužoj polskaj škole nia wučeńnie, a čystaje mučeńnie.

Takim čynam jasna, jak Božy dzień, što dla biełaruskich dzietak i dla biełaruskaj padrastajučaj moładzi ahułam, treba z usich sił rupicca ab aświecie rodnaj, biełaruskaj. Heta znača, što jak taja naša starejšaja, ci maładziejšaja moładź, jakaja wučycca ů polskich škołach, tak i taja, jakaja nihdzie nia wučycca, musić abawiazkawa zapaznawacca z rodnaj biełaruskaj knižkaj, musić praświačacca ů duchu biełaruskim narodnym.

Patreba biełaruskaj aświety, aświety ab biełaruskim narodzie, ab jaho minuůščynie, budučyni i ab jaho patrebach duchowych i materjalnych dla tej našaj moładzi, jakaja znachodzicca pa čužych škołach, abo dla tej našaj moładzi, jakaja usim nia wučycca, jość sprawaj jasnaj i całkom zrazumiełaj. Ale jak na dziwa — najbolš treba zwaročwać uwahi na biełaruskuju aświetu dla našaj moładzi ů tej škole, jakaja zawiecca biełaruskaj, ale jakaja takoj užo nia jość. Majem na ůwiecie biełaruskuju filiju, ci addzieł polskaj dziaržaůnaj himnazii im. Sławackaha ů Wilni. Hramadzianstwa biełaruskaje pawinna wiedać, što heta škoła biełaruskaja tolki z nazowy, a ducham jana biełaruskamu narodu całkom čužaja, bo znachodzicca jana siańnia, jak ab hetym usim dobra wiedama, u rukach zwyčajnych palityčnych aferystaů. Woś ža i baćki tej moładzi, jakaja dziela tych, ci inšych pryčyn u hetaj škole budzie wučycca, a tak ža i biełaruskaje hramadzianstwa ahułam pawinny ab hetym usim pomnić i henu moładź swaju ad niepažadanych i škodnych u henaj škole ůpływaů abierahać i naležna ůświedamlać jaje.

Haworačy ab filii Sławackaha ů Wilni, jakaja maje pretensii zwacca biełaruskaj himnazijaj, my z poůnaj lojalnaściaj musim wyharadzić biełaruskuju filiju dziaržaůnaj himnazii ů Nawahradku. My musim padčyrknuć, što wučycіali byůšaj bieł. prywatnaj himnazii ů Nawahradku, niamajučy nijakaj mahčymaści ůtrymać henaj himnazii, zhadzilisia pieradać jaje na ůłasnaść dziaržawy, ale zhadziůšysia na heta i budučy lojalnymi hramadzianami Polščy, jany patrapili być tak-ža lojalnymi da biełaruskaha hramadzianstwa i da biełaruskaha narodu ahułam, nie miašajučysia ů palityku i česna spaůniajučy swaje abawiazki wučycialoů. Ale jasnaja reč, što raz u himnazii haspadarami nie jany, a polski ůrad, dyk urad heny wiadzie školu ů takim kirunku, u jakim jamu treba; dziela hetaha taja ůsia wieda, jakaja patrebnaja moładzi biełaruskaj, da moładzi henaj pawinna tak-ža dachodzić z aświety pazaškolnaj z samaůzhadawańnia i samanawučańnia.

Ahułam-ža treba skazać, što biełaruskaje hramadzianstwa pawinna wykarystać usie mahčymyja sposaby, kab maładoje biełaruskaje pakaleńnie, nia hledziačy na ciažkija i nienarmalnyja warunki jaho nawučańnia i raźwićcia ahułam, rasło ů duchu biełaruskim narodnym i ů duchu sapraůdnaj aświety i ščyraj praůdy.

Pradusim my nie pawinny pierastawać damahacca ad polskaha ůradu biełaruskich dziaržaůnych pačatkawych škoł, składajučy dziela hetaj mety adpawiednym uładam adpawiednyja deklaracyi. Praůda, wiedamaj jość rečaj, jak ciažka heta zrabić i jakija z hetaha buduć wyniki, ale ůsiož dyki prypaminać ab swaim prawie my pierastać nia možam nikoli.

Musim my tak-ža źwiarnuć uwahu na biełaruskija škoły prywatnyja. Jość u nas biezrabotnyja wučyciali, jakija pawinny hetaj sprawaj zaniacca, jość u nas tak-ža i sialanie, jakija chočuć i mohuć swaju prywatnuju školu ůtrymać.

A kali nia ůdajecca nam, ci ůdajecca, ale nie ů naležnaj miery, dać swaim dzietkam takuju ci inšuju, ale rodnuju im pa duchu školu, my pawinny šyroka karystacca z aświety pazaškolnaj. Rodnaja knižka, dobraja knižka ahułam, rodnaja arhanizacyja, samanawučańnie — woś tyja sposaby, jakija prosta wiaduć narod da jahonaj praůdziwaj mety, jakija dla narodu sapraůdy dastupnyja i jakija adniać ad narodu nialohka i woraham jahonym.

Urešcie pawinny my wykarystać jašče adzin sposab dziela narodnaha ůzhadawańnia našaj moładzi, što znašłasia ů čužoj škole. Hetym sposabam buduć — adumysna dla biełaruskaj moładzi arhanizawanyja — internaty, u jakich biełarusy pawinny dać dobraje kirawiectwa, pawinny rupicca ab duchowym ahułam i narodnym uzhadawańni našaj moładzi, a tak-ža ů mieru sił swaich dapamahać jej i materyjalna.

Słowam, zaklikajem da aświety, aświety ahułam i aświety biełaruskaj narodnaj, karystajučysia da hetaj mety ůsimi mahčymymi sposabami!...

Rezalucyi
Biełaruskaha Nacyjanalnaha Kamitetu u Wilni
pryniatyja na Ahulnym Schodzie dnia 5.VII.1933 h.

Ahulny Schod Biełaruskaha Nacyjanalnaha Kamitetu śćwiardžaje, što patreby Biełaruskaha Narodu ů hranicach sučasnaj Polskaj Dziaržawy niezdawoleny.

Na hruncie ekanamična haspadarčym, zamiest sprawiadliwaj ziamielnaj reformy, prawiedziena ů Zach. Biełarusi polskaje wajskowaje asadnictwa. Ziamielnaja reforma, jakaja b nadzialiła ziamloj biezziamielnaje i małaziamielnaje biełaruskaje sialanstwa, nie prawiedziena i nie prawodzicca. Prawodžanaja-ž dzie nia-dzie komasacyja-chuteryzacyja biez dawiedzieńnia da poůnaziamielli nie wyrašaje ekanamična-haspadarčaha pałažeńnia małaziamielnaha biełaruskaha sialanstwa, a tolki pabolšwaje lik małaziamielnych niažyćciazdolnych haspadarak, koštam haspadarak poůnaziamielnych.

Ahulny ekanamična-haspadarčy wyhlad Zach. Biełarusi pradstaůlajecca hetak:

1) aůtochtony kraju — biełaruskija sialanie — z małymi wyniatkami heta ůsie amal małaziamielnyja i biezziamielnyja ziemlaroby;

2) polskija wajskowyja asadniki, sami časta nie zajmajučysia nawet ziemlarobstwem, majuć poůnaziamielnyja haspadarki, abrablajučy ich najomnaj siłaj biezziamielnaha i małaziamielnaha biełaruskaha sialanstwa;

3) dwary i falwarki, u jakich znachodzicca wialiki zapas ziemli, naležać pierawažnie da polskich i rasiejskich abšarnikaů; hetyja abšary abrablajucca tak-ža najomnaj siłaj biezziamielnaha i małaziamielnaha biełaruskaha sialanstwa. Lasy, waziory i inšyja pryrodnyja bahaćci źjaůlajucca ůłasnaściaj dziaržawy (kazionnyja) i bujnych abšarnikaů.

U halinie kulturna-praświetnaj: systematyčna prawodzicca polonizacyja maładoha biełaruskaha pakaleńnia. Paśla likwidacyi polskimi ůładami biełaruskich pačatkawych škoł, jak prywatnych tak i dziaržaůnych, jakich u 1922 h. ů adnej tolki Wilenščynie było bolš 400, u sučasny mament na 2.500.000 biełaruskaha nasielnictwa niama niwodnaj biełaruskaj prywatnaj pačatkawaj škoły. Isnujučyja-ž na biełaruskich ziemlach dziaržaůnyja h. zw. utrakwistyčnyja pačatkawyja škoły, jakich jość para dziesiatkaů, u sapraůdnaści źjaůlajucca školami polskimi.

Paśla začynieńnia biełaruskich siarednich škoł — prywatnych himnazijaů u Budsławie, Haradku, Niaświžy, Radaškawičach i Klecku i prywatnych wučycielskich seminaryjaů u Swisłačy i Barunach, dy dziaržaůnaj seminaryi im. Fr. Bahuševiča ů Wilni, dźwie apošnija prywatnyja biełaruskija himnazii — ů Nawahradku i ů Wilni — pieratworany ů biełaruskija filii pry polskich dziaržaůnych himnazijach, u jakich ciapier prawodzicca polska-dziaržaůnaje wychawańnie biełaruskich dziaciej.

U halinie pazaškolnaj aświety, dzie pracujuć biełaruskija kulturna-praświetnyja arhanizacyi, spatykajucca niepakanalnyja pieraškody charaktaru pierawažna farmalnaha, jakija spyniajuć raźwićcio biełaruskaj pazaškolnaj aświety.

U relihijnym žyćci, z metaj strymliwańnia pašyreńnia i pahłybleńnia biełaruskaj narodnaj świedamaści sierod biełaruskaha prawasłaůnaha nasielnictwa, ůporysta ůtrymliwajecca ů carkoůnym žyćci rasiejščyna, a pry pomačy Katalickaha kaściołu polskaje duchawienstwa polščyć biełarusaů katalikoů.

U samaůradawym žyćci kraju ad imia biełaruskaha nasielnictwa wystupajuć pierawažna polskija wajskowyja asadniki, abo abšarniki, jakija pa naznačeńniu pawietawymi starastami na stanowišča hminnych wojtaů reprezentujuć miascowyja samaůrady. Wydany niadaůna zakon ab samaůradach, jaki wymahaje nia tolki ad wojtaů, ale ad łaůnikaů, a nawat i sołtysaů znańnia ů słowie i piśmie polskaj mowy, — jašče bolš addaje samaůrad u ruki administracyi, jakaja na biełaruskich ziemlach kirujecca racyjaj stanu polskaj nacyjanalnaści.

Biaručy pad uwahu wyšejskazanaje, Biełaruski Nacyjanalny Kamitet **damahajecca:**

1. Ad polskaha ůradu:

a) prawiadzieńnia ů Zach. Biełarusi ziamielnaj reformy, pry katoraj byli b nadzieleny da poůnaziamiella biezziamielnyja i małaziamielnyja biełaruskija sialanie;

b) adčynieńnia biełaruskich pačatkawych škoł na padstawie złožanych biełarusami školnych deklaracyjaŭ ad 1926 da 1930 hodu ŭklučna i wolnaha roźwitku biełaruskaha siaredniaha školnictwa;

c) u samaŭradawym žyćci — poŭnaha samaŭradu na biełaruskich ziemlach pad Polščaj;

d) ahułam — realizacyi zakonu polskaj konstytucyi i mižnarodnych zabawiazańniaŭ, hwarantujučych u miežach Polskaj dziaržawy prawy raźwićcia narodnaj kultury, swabodu nacyjanalnuju i relihijnuju tak-ža i Narodu Biełaruskamu.

2. Ad Prawasłaŭnaj Duchoŭnaj ułady:

a) prawiadzienia biełarusizacyi carkoŭnaha žyćcia na biełaruskich ziemlach;

b) biełaruskich propawiedziaŭ;

c) nawučańnia relihii biełaruskich dzieciej u školach pabiełarusku.

3. Ad Katalickich Duchoŭnych uładaŭ:

a) spynieńnia polonizacyi biełarusaŭ katalikoŭ, prawodžanaj polskimi ksiandzami pry pomačy katalickaha kaściołu;

b) pawarotu ksiandzoŭ biełarusaŭ u biełaruskija parafii;

c) uwiadzieńnia ŭ kaścioł na biełaruskich ziemlach biełaruskaj mowy ŭ kazańniach i dadatkowych nabaženstwach i

d) nawučańnia dzieciej biełaruskich relihii ŭ rodnaj mowie.

Pry hetym Biełaruski Nacyjanalny Kamitet zaklikaje ŭsio świedamaje biełaruskaje hramadzianstwa i ŭsie biełaruskija arhanizacyi stwaryć supolny front u hetych damahańniach, a tak ža prawodzić mahutnaje biełaruskaje ŭświedamleńnie, jakoje mahło-b supraciwicca ŭsiakaj warožaj našamu narodu palitycy.

Za Ahulny Schod B N. K-tu

(—) *J. Paźniak* Staršynia K-tu; (—) *W. Bahdanowič* 1-šy Vice-Staršynia; (—) *F. Jaremič* 2-hi Vice-Staršynia; (—) *A. Klimowič* za Sekretara

Wilnia, 5.VII.1933 h.

Knihapiś. (4)

Гадавік Бел. Нав. Т-ва*) Б. Брэжго — Замкі Віцебшчыны. (бач. 74—109). Aŭtor sabraŭ z roznych pracaŭ i nieapracawanych drukawanych žarołaŭ usialakija wiedamaści ab zamkach Wiciebščyny. Wiedamaści hetyja datyčać časaŭ zakładzinaŭ zamku abo pieršaha ŭspaminu ab im u žarołach, jaho historyi, wyhladu i stanu ŭmacawańnia. Zrazumieła, što historyja roznych zamkaŭ maje roznuju daŭžyniu, zaležna ad času paŭstańnia zamku i jaho kančalnaha upadku. Historyja adnych zamkaŭ siahaje ad 800 da 1000 hod, druhich historyja šmat karaciejšaja. Hetak pieršy ŭspamin ab Połackim zamku znachodzim u 862 hodzie, a isnawaŭ jon jašče ŭ XIX stahodździ (u 1812 hodzie Połacki zamak byŭ wielmi prydatny dzieła abarony). Historyja Wiciebskaha zamku abymaje čas ad jaho zakładzinaŭ u 974 hodzie da ŭpadku ŭ 1757 hodzie Zamak Uświat pieršy raz uspaminajecca pad 1021 hodam, a byŭ kančalna zrujnawany maskalami ŭ 1654 hodzie.U swajej pracy B. Brežho apisaŭ 25 zamkaŭ Wiciebščyny. Praca ilustrawana planami i rysunkami 9 zamkaŭ.

Značeńnie pracy B. Brežhi ŭ tym, što jon sabraŭ raśkidanyja ŭsiudy wiedamaści ab zamkach Wiciebščyny. Ale sabrańniem i ŭsystematyzawańniem wiedamaściaŭ apisanych im zamkaŭ i ahraničwajecca ŭsio značeńnie pracy aŭtora. Akazaŭsia jon sumlennym pratokulantam i nawukowym žbiralnikam, ale nia wykazaŭ nawukowaje inicyjatywy. Jon nie prabuje raźwiazać nijakaha pytańnia ab zamkach Wiciebščyny*). A pytańniaŭ hetych paŭstaje nia mała. Cikawaje było-b pyraŭnańnie Zamkaŭ Wiciebščyny da zamkaŭ uschodniaje Litwy i Zach. Biełarusi (Trockaha, Wilenskich, Miednickaha, Kreŭskaha, Lidzkaha, Nawahradzkaha i inš). Jak dobra značaje aŭtor, zamki ŭ Wiciebščynie ŭ XVI—XVII stahodz. stawili biełarusy dzieła abarony ad Maskaloŭ, a maskoŭskaje akupacyjnaje wojska stawiła dzieła abarony ad Biełarusaŭ. ale ad kaho baranili zamki staŭlenyja ŭ IX—XII stahodź? Ci nia było zamkaŭ škirawanych procib Niemcaŭ u XIII—XV stahodz.?Ci zaznačyŭsia naahuł jakikoleŭy niamiecki ŭpłyŭ na zamkowaje budaŭnictwa ŭ Wiciebščynie, bo taki ŭpłyŭ u Zach. Biełarusi widawočny?

Cikawaje tak-ža pytańnie ci zamki staŭlenyja maskoŭskimi akupantami roźnilisia swaim stylem ad zamkaŭ staŭlenych Biełarusami, ci mo' mała, abo i ničym nia roźnilisia? Jość niekatoryja danyja dazwalajučyja pryznać druhuju mahčymaść, bo Maskali stawiačy zamki brali prykład z isnujučych užo raniej biełaruskich zamkaŭ, dy j biespasiaredna ich stawiła — pad prynukaju maskoŭcaŭ — miascowaje biełaruskaje nasialeńnie. Wiedama, niemahčyma wymahać, kab aŭtor u swajej pracy ŭsie ŭspomnienyja pytańni pastawiŭ i paprabawaŭ raźwiazać, ale choć by šokoleŭy chaj zrabiŭ by u hetym kirunku.B. Brežho ŭ pracach, katorymi karystajecca nie znachodzić nijakich supierečnaściaŭ, niezhody ab časie paŭstańnia taho ci inšaha zamku, jaho zakładčykaŭ i inš., naahuł u jaho nie paŭstaje nijakich sumniwaŭ pry karystańni roznymi pracami i žarołami.Peŭnie pryčynaju hetaha jość niedaskanalnaść apošnich, ale sam aŭtor, katory lišnie wieryć pracam, z katorych karystajecca.

Mała hetaha, aŭtor prosta nia znaje historyi Biełarusi. Jon taŭčecca pa biełaruskaj ziamli, dobra nie razumiejučy, chto twaryŭ tut kultu-

*) Praciah, hl. „Biel Kr.“ Nr. 24 sioł. h.

Papraŭka: u Knihapisi Nr. 24 „B. Kr.“ na 2 bačynie, radok 17 źwierchu, karektarskaja abmyłka. Zamiest „pad upływam uradowaje terminalohii i Maskoŭščyny“ maje być „pad upływam uradawaje terminalohii Maskoŭščyny.“

*) Zaznačym, što sam nazoŭ „Zamki Wiciebščyny“ histaryčna nia prawilny. Pachodzić jon ad ustanoŭlenaje maskoŭcami administracyjnaje adzinki — Wiciebskaje huberni. Z histaryčnaha hledzišča treba było-b nazwać „Zamki Połaččyny“ pašyryŭšy adnak krychu terytoryju.

Kastuś Kalinoŭski, „Mužyckaja Praŭda“ i ideja Niezaležnaści Biełarusi.

(Referat Ks. Ad. Stankiewiča, pračytany na ŭračystaj Akademii 25.III.33 h., z pryčyny 15-ych uhodkaŭ abwieščańnia Niezaležnaści Biełarusi i 70-ych uhodkaŭ biełaruskaj presy. Drukujem pawodle stenahramy). (8).

VIII. K. Kalinoŭski — zmahar za palityčnuju samastojnaść Biełarusi i Litwy.

Ab biełaruskich (razam i litoŭskich) palityčnych samastojnickich imkneńniach K. Kalinoŭskaha možna ŭžo prakanacca z usiaho wyšej skazanaha. Ale ab hetaj tak ważnaj sprawie majem jašče bolš wyraznyja dowady, jakich maŭčkom prajści nijak niamožna. Hetkija dokazy majem my ŭ roznych, jak sučasnych Kalinoŭskamu, tak i paźniejšych, aŭtaraŭ, u jakich spatykajem jahonuju charakterystyku, jak palityka. Prytaču tut prynamsi niekatorych.

Giejštor, siabra prawincyjanalnaha k-tu našaha kraju ŭ pieršym tomie swaich uspaminaŭ ab palityčnych prakanańniach Kalinoŭskaha hawora hetak: „usiej dušoj i sercam addany narodu i baćkaŭščynie, ale prasiaknuty skrajnimi teoryjami, pry tym litoŭski separatysta“ (*Giejsztor I, 221—222, 237—238*).

Uznoŭ-ža ŭ druhim tomie ŭspaminaŭ taho ž Giejštora mižinšym tak čytajem: „Kali wybuchła paŭstańnie, pierawažna jon (Kalinoŭski) spracaŭsia z Waršawaj za zachodnija pawiety Horadzienščyny, bo Kalinoŭski pry hetym byŭ da peŭnaj stupieni separatystym“ (*Giejsztor II, 48*). Małachoŭski, prawaja ruka Kalinoŭskaha, na adnym z naradaŭ ab paŭstańni hetak zajawiŭ tamu-ž Giejštaru: „Dawoli nam hetaj biazdziejnaj roli, Waršawa nie razumieje našych patreb, my sami pawinny radzić ab losie Litwy, my ŭsie tut sabranyja pastanawili raz nareście sarwać tuju zaležnaść, jakaja nas hubić (*Giejsztor II, 48*). Dalej byŭ adčytany prajekt nowych adnosinaŭ miž Polščaj i Biełarusiaj z Litwoj. Pawodle hetaha prajektu Litoŭski Kamitet, dušoj jakoha byŭ Kalinoŭski, čytajem dalej u Giejštora: „byŭ sapraŭdy niezaležnym uradam ad Waršawy, waršaŭski ŭ im kamisar mieŭ hołas tolki daradčy“ (*Giejsztor II, 63*).

Separatystym zawie Kalinoŭskaha Giejštor, heta znača takim, jaki imknuŭsia da stwareńnia z Biełarusi i Litwy samastojnaj, asobnaj dziaržawy. Pry hetym my nie pawinny zabycca, što słowa litoŭski adnolkawa aznačaje i biełaruski, bo Biełaruś u toj jašče čas (dy j ciapier mnohija heta jašče robiać) nazywali zwyčajna historyčna-palityčnym nazowam: Litwa, praz uwahu na toje, što Biełaruś uwachodziła ŭ skład dziaržawy: Wialikaha Kniastwa Litoŭskaha. Dzieła hetaj pryčyny takich-ža nazowaŭ dla našaha narodu i kraju trymajucca i inšyja aŭtary, z jakimi tut budziem spatykacca.

Wialikaje ŭ sprawie palityki Kalinoŭskaha maje značeńnie i hołas W. Ratča, blizkaha čałowieka da Muraŭjowa, jaki zahadaŭ jamu pisać historyju paŭstańnia ŭ našym krai, karystajučysia, wiedama, z samych świežych i aŭtentyčnych krynic i wiestak. Dzieła hetaj mety Ratč nawat adwiedawaŭ turemnyja celi wiaźniaŭ i raspytywaŭ ab tym, čaho sam nia wiedaŭ, a što pišučy historyju, wiedać musiŭ. Woś ža hety historyk u swajej knizie: „*Свѣдѣнія о польскомъ мятежѣ въ Сѣверо-Зап. Россіи 1863 г.*“ ab Kalinoŭskim piša miž inšym nastupnaje.

Na pytańnie, jak dziejačy waršaŭskija i krajowyja dumali padzialicca ŭładaj — Ratč pradusim adkazwaje, što hetaje pytańnie jany raźwiazwali darohaj sławianskaj federacyi. Dalej z ironijaj piša dasłoŭna: „Dziejačy Waršawy i siewiero-zapadnaha kraju za ŭładu ŭ sensie ŭzajemnych adnosinaŭ i ŭ sensie zaležnaści budučych sławianskich federatyŭnych čašcin, literalna hatowy byli razdor swoj paddać (kali nie paddali) sile kułaka pseŭdo-narodnych pradstaŭnikoŭ, a tak-ža krali adzin u druhoha celyja terytoryi“ (*Ратчъ 88*). Naturalna, jak baču, hetu palityčnuju baraćbu Kalinoŭskaha za samastojnaść našych ziamiel ad Polščy, Ratč starajecca pradstawić u świetle asabistych imkneńniaŭ, ale dla nas siańnia jasna, što henyja niby asabistyja nieparazumieńni byli faktyčna nieparazumieńniami hlyboka ideowymi, jakija baranili ad Waršawy samastojnaść našaha kraju i našaha narodu. Kalinoŭski byŭ čyściejšym praduktam usich „federacyjnych bredniaŭ“ „Kołokoła“ — piša dalej Ratč. Ale heta nie padabałasia biełym i jany hetkich, jakija išli za socyjalnuju rewalucyju i „padymali sprawy nacyjanalnyja“ nia polskija, ich zaraz prybirali da ruk. „Kalinoŭski z nastrojem Hercenaŭskaj škoły, na čałe samalubnych asobaŭ z čyrwonych litwinoŭ, stojka prawodziŭ ideju samastojnaści Litwy“ (*Ратчъ 180—185*)... „Waršaŭski centralny k-t trebawaŭ niaŭchilnaj zaležnaści ad siabie Litwy, ale Kalinoŭski trebawaŭ prawa litwinam rasparadžacca samym saboju. Nawat kali i paŭstańnie wybuchła, spor hety miž Waršawaj i Wilniaj nia spyniŭsia“ (*Ратчъ 186*).

Słowam, Ratč maluje Kalinoŭskaha, jak wyraznaha i stałaha baraćbita za palityčnuju samastojnaść Biełarusi i Litwy.

Prytočym u hetaj sprawie hołas jašče adnaho polskaha historyka W. Przyboroŭskaha. Historyk hety piša: ...„K-t litoŭski, składzieny z haračych hałoŭ moładzi, wioŭ zaŭziatyja spory ab niezaležnaść Litwy... Najwybitniejšym u kamitecie byŭ Kalinoŭski, postać jakoha namalawanaja najdaskanalejšymi i najbolš zdecydawanymi rysami... Wyznača teoryi pierawarotu socyjalnaha... čaławiek adnak biasprečna čysty, wialikaj enerhii i niaŭchilnaha charaktaru. Byŭ jon biez zaściarohaŭ wyznaŭcam federacyjnych prahramaŭ Hercenaŭskaha „Kołakała“... kab sławianskija narody, pazbyŭšysia despatyčnych panoŭ i čužoha jarma, wytwaryli federacyju niezaležnych dziaržaŭ, jakija wobak siabie swabodna mahli-b žyć i raźwiwać usie swaje narodnyja asabliwaści. Woś-ža Kalinoŭski hetuju teoryju ŭwa ŭsiej jaje šyrynie stasawaŭ da Litwy. Pawodle jaho Litwa pawinna razam z Polščaj dabiwacca niezaležnaści, zmahacca, kab pazbycca čužoha najezdu, ale pawinna stanawić adzinku asobnuju, całkom niezaležnuju ad Polščy i źwiazanuju z joj tolki wuzłami federacyjnymi. Zhodna z hetaj teoryjaj, uchodziačy ŭ litoŭski kamitet, Kalinoŭski nie chacieŭ prymać nijakich z Waršawy zahadaŭ, a chacieŭ, kab hety kamitet kirawaŭ paŭstańniem samadzielna i ŭ adnosinach da

ru, dziaržaŭnaść, naahuł historyju. Praŭda, jon užywaje nazoŭ „Biełaruska-Litoŭskaje" haspadarstwa, ale žycharoŭ jaho nikoli nie zawie biełarusami i nia kaža, pad jakim imieniem treba biełarusaŭ razumieć. U celaj historyi zamkaŭ Wiciebščyny ani razu nie sustrakajem u Brežhi biełaruskaha wojska, choć tamaka sustrakajecca wojska litoŭskaje, maskoŭskaje, Wuhry, Palaki, Niemcy, nawat Italjancy! Woś prykład: (za Ściapana Batury) „nie spadziajučysia abaranić horad, *maskoŭcy* padpalili jaho i sami adstupili ŭ zamak, *Uhry* sprawa ad horadu dawiali swaje šancy da zamku (Połackaha) i Pałoty. Za imi išli šancy *Palakoŭ i litoŭskaje* piechaty; urešcie z taho boku zamku, jaki prytykaŭ da Straleckaha, pačali padšancowywacca *Niemcy*." (bač. 87) A woś jašče kolki prykładaŭ „u 1535 hodzie rasiejskija wojski pad kamandaj kniazia Wasila Šujskaha zanial' čaść Biełarusi;" tady jany pastawili zamak Siebież. „Hety zamak wyklikaŭ swarki pamiž *Maskwoj i Polščaj* i nieadnakratna pierachodziŭ z ruk u ruki. Karol Žyhimont I zahadaŭ kijeŭskamu namieśniku Niamiry ŭziać i razburyć krepaść" (bač. 92), što toj i zrabiŭ u 1536 hodzie." „U 1563 hodzie wiciebski wajawoda .. wypaŭniŭ *karaleŭski**) zahad" (bač 95). „Karol Žyhimont Aŭhust u 1564 h. zahadaŭ pabudawać zamak" (Krasny) bač. 103) i h.d. i h.d. Hetkim paradkam u niezaležnym i suwerennym da Lublinskaje unii 1569 h. Litoŭska-Biełaruskim haspadarstwie jość polskija krepaści, a polskija karali wydajuć tut zahady A tymčasam nia tolki da Lublinskaje Unii, ale i pa joj Wial. Kniastwa Lit.-Biełaruskaje było asobnym haspadarstwam, zfederawanym z Polščaj i supolnyja haspadary wydawali ŭ nas zahady, jak wialikija kniazi Litoŭska-Biełaruskija. Maskoŭskija historyki świedama starajucca zatušawać usialakaje biełaruskaje žyćcio ŭ minuŭščynie, palaki, karystajučysia z hetaha, prosta pryswojwajuć sabie biełaruskuju historyju, a pany Brežhi niakrytyčna paddajucca adnym i druhim.

Prywiedzienyja zahany dla wialikaj čaści čytačoŭ abiasceniwajuć pracu B. Brežhi. Wina ŭ hetym nie adnaho aŭtora, ale i redakcyi „Hadawika." Dobra pastawiŭšy nazoŭ haspadarstwa — bo tolki hetak možam zrazumieć nazoŭ „Biełaruska-Litoŭskaje haspadarstwa," supiarečny z usimi inšymi wyražeńniami aŭtora, redakcyja nie patrapiła dalej dać jasnaha i prawilnaha wyražeńnia biełaruskaje histaryčnaści

*) Padčyrknuta ŭsiudy aŭtora recenzii.

Nia hledziačy na takija wialikija zahany, praca B. Brežhi usiož taki patrebnaja i karysnaja, jak dajučaja ŭ piaršyniu sucelny abraz zamkaŭ čaści daŭniejšaje Połaččyny.

Častkowa histaryčnym, a častkawa literaturnym jość u „Hadawiku" D-ra J. Stankiewiča artykuł: *„Biełaruskija Musulmanie i biełaruskaja literatura arabskim piśmom"* (bač. 111—141). Tut majem „Načyrk historyi biełaruskich musulmanaŭ," razhlad „Biełaruskaje literatury arabskim piśmom" i nadrukawanyja 2 bieł.-musulmanskija lehendy — adna ab padarožy Mahameta pa niabiosach i druhaja ab śmierci jaho. Praca hetaja tolki ŭ častcy čysta nawukowaja, a ŭ druhoj čaści papularnaja, prytym abapiertaja na nawukowych danych dobra wiedamych dla aŭtora artykułu. Hetak lehendy—razam z aryhinalnymi słowami ŭ „zaciemkach" pierapisany z piśma arabskaha na hraždanku prawapisam ciapierašnim „dziela lahčejšaha čytańnia," bo aŭtor maje „naŭwiecie šyrokaje hramadzianstwa" (bač. 126) Čytač urešcie musić prosta pawieryć aŭtoru i zhadzicca, što Kitab (relih. musulm. kniha) bieł. Muzeju im. Iw. Łuckiewiča ŭ Wilni „napisany ŭ XVI stahodździ ŭ Wilenska-Ašmianskaj mowie.

Dobraja heta reč „mieć na ŭwiecie šyrokaje hramadzianstwa," ale ŭpierad treba było dać čysta nawukowuju pracu dla specyjalistaŭ, a potym parupicca ab „šyrokim hramadzianstwie." A dzież i drukawać čysta nawukowyja pracy, kali nie ŭ nawukowym „Hadawiku?" Zakid hety tymbalej musić być zrobleny D-ru J. Stankiewiču, što jon zrabiŭ taki samy dakor u „Rodnaj mowie" B. Taraškiewiču, što toj pierš wydaŭ praktyčnuju hramatyku, a nawukowaj dahetul nie napisaŭ.

Ale, pakinuŭšy na baku ŭspomnienyja zahany, treba pryznać, što artykuł cikawy. Cikaŭnaja historyja biełaruskich Musulmanaŭ i apisańnie biełaruskaj literatury arabskim piśmom, bo ŭ nas dahetul nia było apracowanych padobnych temaŭ. Nia mienš cikawyja dźwie nadrukawanyja ŭ artykule musulmanskija lehendy.

(d. b.) prs.

Z biełaruskaha žyćcia.

Nadzwyčajny Ahulny Schod Biełaruskaha Nacyjanalnaha Kamitetu ŭ Wilni adbyŭsia 5 h. m. Na paradku dnia miž inšymi sprawami było pryniaćcie nowych siabroŭ Kamitetu, pierahlad i debata nad unutranaj i zahraničnaj palitykaj, sprawy narodnaj aświety i sprawy relihijnyja.

Pry razhladańni namiečanaha paradku dnia była pryniata ŭ lik siabraŭ Kamitetu Biełaruskaja Prawasłaŭnaja Hrupa Studentaŭ U.S.B. U debacie nad palityčnym pałažeńniem Schod K-tu śćwierdziŭ patrebu jaknajdalej idučaj łučnaści Centru z narodnymi masami i konkretnaj narodnaj pracy siarod hetych-ža masaŭ. Niazwyčajna ciažkaje pałažeńnie narodnaj aświety na biełaruskich ziemlach, — pakaźnikam čaho źjaŭlajecca strašny ŭzrost analfabetyzmu — nawiała Schod K-tu na dumku stwareńnia adumysłowaj Aświetnaj Kamisii z pradstaŭnikoŭ biełaruskich kulturna-aświetnych arhanizacyjaŭ. Zadańniem hetaj Kamisii było-b pawiadzieńnie pracy ŭ kirunku likwidacyi biazhramatnaści i pašyrańnia narodnaj aświety. Wykanańnie hetaj pastanowy daručana prezydyjumu Bieł. Nac. K-tu.

Nienarmalnaje pałažeńnie relihijnaha žyćcia biełarusaŭ pad Polščaj wyklikaje patrebu planowaj pracy z boku biełarusaŭ, jak prawasłaŭnych, tak i katalikoŭ Z hetaj metaj Schod K-tu wydzialiŭ z siabie specyjalnyja Kamisii — prawasłaŭnuju i katalickuju — jakich nadzialiŭ prawam kooptacyi i jakim daručyŭ wiadzieńnie sprawy biełarusizacyi našaha relihijnaha žyćcia. — Pry kancy Schod K-tu pryniaŭ rad pastanowaŭ dziela častkowaha choć-by apisańnia taho pałažeńnia, u jakim znachodziacca ciapier Biełarusy pad Polščaj.— Pastanowy hetyja drukujem na inšym miejscy siańniašniaj hazety.

Maturalnyja ekzaminy ŭ Nawahradzkaj Dziaržaŭnaj Biełaruskaj Himnazii skončylisia 24 červienia s h. Da ekzaminaŭ prystupiła 14 abitur'jentaŭ (8 chłapcoŭ i 6 dziaŭčat). Usie abitur'jenty ekzamin złažyli. Maturu atrymali: Mar'ja Alchoŭskaja, Alona Wałyniec, Alaksandra Wiarbickaja, Uładzimier Hacki, Lida Dziakawičanka Janka Kurčejka, Tamara Kur'janiška, Taciana Łukašyk, Michaś Rahula, Astap Rusiecki, Janka

---

narodnaha (polskaha—A.S.) ŭradu zajmaŭ stanowišča ŭłady roŭnaj i nikomu niepadlehłaj...

„...U paŭstańni Kalinoŭski bačyŭ pradusim niezaležnaść Litwy, a paśla socyjalnuju rewalucyju... 10 ci 11.III.63 Addzieł (polskaha paŭstanskaha ŭradu, što kirawaŭ paŭstańniem našaha kraju— A. S.) zaklikaŭ litoŭskich čyrwonych i aznajmiŭ im, što Kamitet ich jość raźwiazany i pierastaŭ isnawać. Na heta byli pratesty, što Waršawa nia maje nijakaha prawa wyrašać litoŭskich spraŭ i što litoŭski Kamitet likwidawacca i nia dumaje. Asabliwa horača i stanoŭka pratestawaŭ K. Kalinoŭski. Tahdy Addzieł zajawiŭ, što proźwiščy ich abwieścić u zahraničnych hazetach, jak zdradnikaŭ kraju, a ŭžo tady maskali sami patrapiać zrabić z imi naležny paradak. Adnak Kalinoŭski jašče pasłaŭ Tymčasowamu Waršaŭskamu Uradu ŭ Waršawie pratest, ale adkazu na jaho nia było. Litoŭski Kamitet isnawać pierastaŭ"... (*Przyborowski — Dzieje 1863 r. t. III, 1-33*). Słowy Przyboroŭskaha takim čynam jasna nam malujuć i palityčnuju ideolohiju Kalinoŭskaha i tyja sposaby, jakimi pałaki z im wajawali.

Charakternyja tak-ža wiestki ab hetym usim padaje nam jašče ŭ swaich uspaminach J. K. Janoŭski. „Kamitet waršaŭski — čytajem tut — byŭ centralnym tolki dla Polščy... asabliwa kamitet wilenski ŭpiraŭsia pry samaŭradstwie i asobnaści. Hniewaŭsia nawat zatoje, što Centr. K-t zabraŭ pad swaju ŭładu pahraničnyja pawiety horadzienskaj huberni" (*J. K. Janowski — Pamiętniki o powstaniu styczniowem t. I, 15*). Ab siabrach wilenskaha kamitetu Janoŭski piša dasłoŭna — „Byli heta maładyja ludzi, poŭnyja zapału lubowi da swajej Baćkaŭščyny. Najsłaŭniejšy z ich Kalinoŭski... Adnosiny Litwy da Polščy razumieŭ jon tolki jak federacyjnyja — z poŭnaj niezaležnaściaj Litwy. Jon susim nie ŭznawaŭ ułady centralnaha k-tu" (*J. K. Janowski I, 426*).

Nie adrečy budzie ŭrešcie prytačyć ab charaktary palityki Kalinoŭskaha hołas jašče adnaho historyka paŭstańnia 1863 h. B. Limanoŭskaha, u jakoha čytajem:

„Byŭ jon ščyrym narodnikam (ludowcem). Trymaŭsia prakanańnia, što tolki paŭstańnie sialan dašć wolnaść litoŭskim narodam. Narod dla jaho nia byŭ tolki aružžam, ale pradusim metaj. Aswabadzić sialan, zrabić ich hramadzianami — woś hałoŭnaja meta. Ale sialanie da hetaha dojduć tolki ŭłasnym starańniem, samadzielna wiedzienaj baraćboj. Lubiŭ jon Polšč, uważaŭ, što unija z jej była histaryčnaj kaniečnaściaj i što kaniečnaściaj hetaj astajecca dalej, ale adnačasna zazdrosna praścierahaŭ poŭnaj roŭnaści i samastojnaści Litwy. Uświedamleńnie i arhanizawańnie narodu ŭważaŭ za najważniejšuju dziejnaść. Dziela hetaj mety supolna z Feliksam Rażanskim wydawaŭ u Wilni (?!—A. S.), biełaruskuju narodnuju (ludową) hazetku pad naz. „Mužyckaja Praŭda"... (*Bolesław Limanowski — Historyja Powstania Narodu Polskiego 1863-4, 171*).

Hetak sama pradstaŭlajuć Kalinoŭskaha mnohija inšyja ŭspaminy, a tak-ža i roznyja histaryčnyja pracy polskija (Grabiec), rasiejskija (Брянцев), biełaruskija (Ihnatoŭski) i litoŭskija (Janułajtis). Ale dawoli nam henych pieršaradnaj wartaści hałasoŭ abo biespasrednych učaśnikaŭ paŭstańnia, nawat časam znajučych Kalinoŭskaha asabista i z im pracujučych, jak Giejštor, abo hałasoŭ tych, što pisali swaju historyju na padstawie pieršaradnych krynic, ci na padstawie wiestak ad ludziej — učaśnikaŭ paŭstańnia i nawočnych świedkaŭ, jak heta rabiŭ — pawodle jaho ŭłasnych słoŭ—Przyboroŭski.

Z usich prytočanych hałasoŭ roznych historykaŭ ab palityčnaj ideolohii K. Kalinoŭskaha jasna bačym, što jon sapraŭdy imknuŭsia da niezaležnaści, Biełarusi i Litwy ŭ federacyjnaj łučnaści z Polščaj i što ŭ henuju federacyju Biełaruś z Litwoj mieli ŭwajści jak sapraŭdy wolnyja, roŭnyja, palityčna samastojnyja dziaržawy. U čym-ža mieła wyražacca sutnaść henaj federacyi, henaj łučnaści z Polščaj — historyki nie haworać. Dy-j zrazumieła: Kalinoŭski ab hetym najmienš dumaŭ. Jaho bajawym i hałoŭnym zadańniem było adwajawać našamu kraju samastojnaść, niezaležnaść, a forma łučnaści z Polščaj—heta sprawa była całkom druharadnaja i niaistotnaja.

Ale z hetaha nia wynikaje, što K. Kalinoŭski susim nia mieŭ konkretnaha paniaćcia ab federacyi. Takoje paniaćcie jon mieŭ. Kalinoŭski razumieŭ federacyju tak, jak tady razumieli jaho sučaśniki.

Za časaŭ Kalinoŭskaha, dy jašče i prad im, isnawała i pracawała słaŭnaje ukrainskaje bractwa św. Kiryły i Miafoda. Zadańniem hetaj arhanizacyi było šyryć ideju sławianskaj jednaści i federacyju sławianskich narodaŭ. Kožny narod — pawodle ideolohii henaha bractwa — mieŭ twaryć samadzielnuju respubliku i karystać z usich narodnych prawoŭ, „mieć swaju mowu, swaju literaturu, swoj hramadzki ład". Orhanam federacyjnaha supolnaha ŭradu, rašajučym supolnyja dla ŭsich sprawy, mieŭ być sojm, złožany z pasłoŭ usich narodaŭ. Arhanizacyja św. Kiryły i Miafoda imknułasia da ahulnaj roŭnaści i wolnaści, da skasawańnia stanowych prywilejaŭ, skasawańnia panščyny, šyreńnia aświety siarod narodu, da ahulnaha wybarnaha prawa, wybarnaści ŭradaŭcaŭ i t. p.

Woś-ža palityčnaja prahrama bractwa jość wyrazna dziaržaŭna-niezaležnickaja, a jaje federalizm jość abapiorty na asnowie ahulnasławianskaj.

Siabry bractwa: Kostomarow, O. Markowič, Biłozerski, Hułak i ideowa da ich zbližanyja Šewčenko i Kuliš u 1847 h. byli aryštawany i asudžany na ssyłku. Ale ŭkrainskaja narodnaja dumka nie pamiorła. U 1860 h. u Pieciarburzie paŭstała nowaja ŭkrainskaja palityčna-narodnaja arhanizacyja „Hromada", jakaja dalej pracawała ŭ duchu idei bractwa Kiryła i Miafoda. Takija-ž „Hromady" paŭstali i ŭ inšych haradoch. Najsłaŭniejšaj była „Stara Hromada" ŭ Kijawie, da jakoj naležyli Antanowič, Rylski, Drahomanaŭ, Kaniski i inš.

U padobnym dusie da bractwa Kiryły i Miafoda pracawaŭ tady, ab jakim było ŭspomniena wyšej, Hercen, wydajučy swoj „Kołokoł", u jakim pisaŭ artykuły („Ukraina" 1860 h.) Kostomarow, raźwiwajučy ŭ uspomnienym značeńni idei ŭsiesławianskaj federacyi samastojnych narodaŭ. (*Aleksander Łotocki — „Ukraińska myśl polityczna"* ŭ žurnale: *„Wschód—Orient". Nr. 1—2, 1932—33, 12—13, Warszawa*).

Z hetymi idejami K. Kalinoŭski stykaŭsia, imi žyŭ i ich prawodziŭ u žyćcio dla dabra biełaruskaha narodu. (d. b.)

Sazanowič, Uładzimier Siŭka, Lewanid Četyrka i Janka Cupryk.

Absolwentaŭ winšujem z nahody skančeńnia rodnaje škoły i ščyra žadajem pamysnaha pradaŭžeńnia nawuki ŭ wyšejšaj škole.

Pryrost biel. intelihiencyi. Hetaj wiasnoj končyli wilenski Uniwersytet biełarusy: Stanisłaŭ Stankiewič—z tytułam mahistra filozofii i Michaś Tulejka—z tytułam mahistra prawa.— Winšujem i čakajem pry pracy.

Školnaja ankieta.

Naša redakcyja dalej ŭściož atrymliwaje wiestki z roznych kutkoŭ Zach. Biełarusi ab narodnaj aświecie, jakaja pradstaŭlajecca dla biełarusaŭ wielmi sumna. Z hetych listoŭ padajom niżej niekalki zaŭwah nastupnaha źmiestu:

Bajary, Dziśnienskaha paw. U našaj wioscy jość utrakwistyčnaja polska-biełaruskaja škoła. U hetaj škole ŭ II. III i IV. addziełach wučać tolki 3 hadziny ŭ tydzień pabiełarusku, a ŭ I addziele wučać tolki papolsku. Relihii wučać prawasłaŭnych dziaciej parasiejsku, a katalickich — papolsku. Wa ŭsich inšych školach u wakolicy wučać tolki papolsku.

Starejšuju moładź uciahwajuć u polskuju arhanizacyju „stšelca," ale moładź trymajecca biełaruskaści i tam. Kala nas raźjazdžaje wandroŭny teatr, jaki ładzić polskija i rasiejskija pradstaŭleńni. Narod čakaje biełaruskaha teatru; biełaruskija pradstaŭleńni našaje sialanstwa wielmi lubić, na polskija i rasiejskija hladzieć nia maje achwoty i nazywaje ich čužymi.

Treba na wiosku dać adpawiednych kniżak; narod pabiełarusku drukawanuju knižki achwotna čytaje; treba tak-ža i biełaruskich pradstaŭleńniaŭ. K. Ł.

Budsłaŭ, Wialejskaha paw. U našaj wakolicy škoł ani biełaruskich ani ŭtrakwistyčnych (polska-biełaruskich) niama. Usie školy polskija, jak-by žyli tut palaki. Relihii wučać u školach papolsku. Dzieci, končyŭšy chadzić u polskuju školu, astajucca amal niahramatnymi. Adsutnaść rodnaj škoły miascowaje nasieleńnie balučа adčuwaje. Deklaracyjaŭ składać na biełaruskuju školu bieznadziejna— usioroŭna biełaruskaj škoły nia budzie. Kab byli adpawiednyja padručniki, treba było-b bracca za nawučańnie chatniaje. Ciapier hetkaje nawučańnie pabiełarusku adbywajecca samatuham — starejšyja wučać małodšych z aby jakoj knižki, aby nawučyć čytać, a pisać — sam prylomicca." Najbolšym siaŭcom narodnaj aświety ŭ nas ciapier źjaŭlajecca miascowy hurtok Biel. Inst. Hasp. i Kultury. B. B.

Sialec, Lidzkaha paw. U našaj wioscy, jak i wa ŭsiej wakolicy, biełaruskich ani polska-biełaruskich (utrakwistyčnych) škoł niama. Usie školy tolki polskija. Nawučańnie relihii adbywajecca: prawasłaŭnaj —parasiejsku, a katalickaj—papolsku. Upłyŭ polskaj škoły na moładź—nijaki. Dzieci padrastajuć, a z imi raście i biełaruskaja świedamaść. Hetaha nawučajuć dziaciej starejšyja. Niekalki hadoŭ tamu našy sialanie damahalisia biełaruskaj škoły — padawali deklaracyi, ale školy biełaruskaj nie adčynili. Nam, biełarusam, treba damahacca rodnaj škoły, bo jana nieabchodnaja, ale treba i nawučać dziaciej doma. Adna biada — niama adpawiednych padručnikaŭ dla chatniaha nawučańnia. Ab hetym treba padumać i pakłapacicca chto b moh pa ich wučyć. K. Š.

Tałminawa, Ašmianskaha paw. U nas školy jość, ale polskija. Biełaruskaj škoły niama wa ŭsiej wakolicy. Karyści biełaruskim dzieciam polskaja škoła amal nie daje. Biełaruskaje dzicia, pachadziŭšy 7 hadoŭ u školu, ledź siak tak čytaje, a pisać dyk i nia pytaj. Sialanie kažuć, što hetyja školy nie takija, jakimi pawinny być, ale jak paprawić — nia wiedajuć. Mnie zdajecca, što našy dzieci buduć niewukami datul, pakul nia budzie ŭ nas rodnaj biełaruskaj škoły. M. P.

Wioska Barani, Świancianskaha pawietu. Biełaruskaja škoła była ŭ našaj wioscy padčas niamieckaj akupacyi, a paŭstała jana dziakujučy starańniam ś.p. ks. Kastantaha Stepcwiča. Ciapier z biełaruskaj škoły ŭ našaj wioscy nie astałosia śledu. Zamiest jaje założana škoła polskaja, jakaja, jasna, nia moža zadawolić patrebaŭ našych, bo źjaŭlajecca čužoj pa mowie i pa duchu.

Utrakwistyčnych škoł u našaj wakolicy taksama nia čuwać—adny tolki polskija školy. Žychary ŭ nas — kataliki. Relihiju ŭ školach i ŭ kaściele wykładajecca papolsku.

Upłyŭ, jaki robić polskaja škoła na biełaruskuju moładź — možna nazwać wialikim, ale ŭ adjemnym kirunku. Dadatniaha mała što daje nam čužaja škoła.

Wučyciel našaj škoły pachodzić z pad Minska Mazawieckaha. U wakolïčnych školach pierawažajuć Waršawiaki, a nawat jość z dalokaj „Galilei." Z adnej takoj paniačkaj-wučycielkaj pryšłosia mnie raz hutaryć. Pytajusia jaje:

— Zna pani białoruski język?

— Nie, skąd-że? — dziwicca jana.

— To w jaki sposób pani porozumiewa się z takim malutkim dzieckiem z pierwszego oddziału, który popolsku ni be, ni me?

Taja zamaŭčała. Paśla-ž skazała:

— Będziemy jakoś się uczyć oboje: ja białoruskiego, on zaś polskiego.

Adno tolki błaha, što heta „jakoś" kalečyć kwołuju dziciečuju dušu, zabiraje časta ŭsio, što ŭ im jość najlepšaje. Adola.

Sumnaja heta naša „školnaja ankieta.". Ale wina ŭ hetym nie Biełarusaŭ. Biełarusy rodnaj škoły damahalisia i ciapier žadajuć. Ab hetym paćwiardžaje i naša ankieta.

Niezważajučy na ŭsie trudnaści, rodnaj škoły damahacca treba i treba źwiarnuć bolš uwahi na nawučeńnie dziaciej pabiełarusku doma. Redakcyja.

Z Polščy.

Ziemlarobstwa ŭ daŭhoch. Ministerstwa Skarbu abličyła daŭhi ziemlarobstwa u Polščy, jakija na 1 kastryčnika 1932 h. pradstaŭlalisia hetak:

1) ziemlarobstwa abciažana daŭhami doŭha-terminowymi na 2 miljardy 543 miljony zł.; u hetaj sumie 700 miljonaŭ zł. daŭhoŭ prywatnych, a rešta bankowyja, roznych kasaŭ, tawarystwaŭ i h. d; zadoŭžańnie doŭheterminowaje ŭ bankach dziaržaŭnych — 1 miljard 169 miljonaŭ zł.

2) karotkaterminowymi daŭhami abciažana ziemlarobstwa na sumu 1 miljard 725 mil. zł.

3) zaleŭłych padatkaŭ na ziemlarobstwie jość 354 miljony zł.

Ahułnaje zadaŭžańnie ziemlarobstwa ŭ Polščy raŭniajecca 4 miljardam 622 miljon. zł. Heta statystyka haworyć sama za siabie i pajaśnieńni da jaje nie patrebny.

Nia mohuć zapłacić padatkaŭ. U minułym miesiacy ŭ Waršawie ŭ padatkawyja instytucyi pastupiła 10.000 prašeńniaŭ ab adsročcy padatkaŭ.

Krywawyja padziei ŭ Zach. Haliččynie. U siale Medyna Łenčycka sialanie pačali rubać dworny les. Palicyja prybyła ŭśmirać ich. Sialanie adnak nakinulisia na palicyju i jana pačała stralać, zabiwajučy 3 sialan. Sialanie ranili 6 palicejskich i adnaho zabili. Pačalisia aryšty. U siale Nockawa sialanie chacieli adbić u palicyi aryštawanych. Palicyja dała strely, zabiwajučy 6 asob i mnoha raniačy. Miž inšymi ranieny i palicejskija. Hazety pišuć, što da buntu padburyli sialan kamunisty i radykalnyja arhanizacyi. Dnia 22 červienia bunt paŭtaryŭsia. U časie relihijnaj pracesii pačałasia stralanina. Palicyja chacieła aryštawać tych što stralali, ale tyja napali na palicyju i dwuch palicejskich zabili. U hetaj sumatosie zabita 8 asob.

Nowy zakon uwachodzić u siłu. Dnia 13 h m. uwachodzić u siłu nowy zakon ab samaŭradach. Hety zakon wielmi abmiažoŭwuje samaŭrady, padparadkoŭwujučy ich uładam dziaržaŭnaj administracyi. — Dla niapolskaha — u tym toku i biełaruskaha — nasielnictwa hety zakon ciažki jašče i dziela taho, što ad wybarnych ludziej wymahaje znańnia polskaj mowy ŭ słowie i piśmie.

Z zahranicy.

Pakty i pakty. Paśla paktu 4-ch wialikich eŭrapejskich dziaržaŭ: Niamieččyny, Italii, Anhlii i Francyi, dnia 3 h. m. zaklučany nowy pakt: Sawietaŭ, Polščy, Rumynii, Tureččyny Estonii, Łatwii i Finlandyi. Hetyja dziaržawy druhoha paktu, padpiswajučy miž saboju dahawor starajucca supolna zabiaśpiečyć nieparušnaść ciapierašnich swaich hranic.

Biaspłodnaja hutarka na londanskaj konferencyi. Užo blizu miesiac haworać pradstaŭniki amal usich dziaržaŭ świetu na konferencyi ŭ Londanie ab palepšańni ekanamičnaha žyćcia świetu i nijak nia mohuć dabicca tołku. Hałoŭna haworać na hetaj konferencyi ab stabilizacyi hrošaj, ale kožnaja dziaržawa choča takoj stabilizacyi, jakaja wyhadniejšaja dla jaje. Hałoŭnuju rolu tut ihraje Ameryka, jakaja ciapier abniżaje swoj dolar i hetym padrywaje handal inšych dziaržaŭ, dla jakoha wielmi patrebna stałaść hrašowaj ceny. — Spadziajucca što konferencyja budzie adłožana na try miesiacy.

Niamieččyna zbroicca. Hazety padajuć, što Niamieččyna zbroicca ŭwa ŭsich halinach zbroi, pracujuć artyleryjskija majstroŭni i wyrablajucca hazy. U niamieckich fabrykach zbroi, samachodaŭ i łatakoŭ biezrabotnych niama.

Azijackaja Liha narodaŭ. Japonija apošnimi hadami wielmi šyroka pašyryła swaje ŭpływy — dyplomacyjaj i aružžam — uwa ŭsiej Azii. Ciapier, jak padajuć hazety, Japonija maje namier zusim pakinuć sprawy Eŭropy dy stwaryć sajuz azijackich dziaržaŭ, tymčasam Japonii, Mandžuryi i Kitaju.

Dziaržawy daŭhoŭ nia płaciać. Ameryka, jak wiedama, šmat hrašej raspazyčyła eŭrapejskim dziaržawam. Za hetyja hrošy jany wajawali i doŭh zabawiazalisia addawać ratami pa wajnie. Adna takaja rata prypadała na 15 červienia s.h. Ale, apračа Finlandyi, ni adna dziaržawa hetaj raty nie zapłaciła. Na čale dziaržaŭ, što nie zapłacili hetaj raty doŭhu, staić Francyja i Polšča.

Centr pierastaŭ isnawać. Pawadyry palityčnaj partyi niamieckich katalikoŭ h. zw. Centru, pastanawili swaju partyju raźwiazać. Cełyrad centrowych pasłoŭ u Reichstag i Landtag, u tym liku i b. kancler D-r Bruening, zrakajucca swaich pasolskich mandataŭ. — Paśla likwidacyi Centru hitleraŭcy źjaŭlajucca amal adzinymi władarami całej Niamieččyny.

Z kraju.

Ździčeńnie. Na katalickich mohiłkach u Pałanečcy zaŭważana, što niejkaja dzikaja ruka pazrywała z 45 kryžoŭ aławianyja fihurki Chrystowaha Raśpiaćcia. Wynik heta ciemnaty i tupoj nienawiści.

Kudy wiadzie „polskaja wiera"? Na kaścielnaje świata Piatra, da jakoha sioleta było pryčeplena i kazionnaje „Świata Mora", u Jašunach, Wil.-Trockaha pawietu, mieła miejsca hetkaje zdareńnie: u kaścioł na nabaženstwa pryšli „Stralcy" z swaim štandaram, pryčym tyja z ich, što hety štandar absłuhoŭwali, stali ŭ kaściele ŭ šapkach. Miascowy probašč zaklikaŭ stralcoŭ źniać šapki, ale prysutny ŭ kaściele aficer pačaŭ tolki ŭsim tłumačyć wajskowyja pradpisańni i da zdymańnia šapak nie dapuščaŭ. Kali ž u kazańni probašč uspomniŭ ab hetaj niepasłuchmianaści ksiandza ŭ kaściele, tady stralcy z kličam „Wychodź, kto polak!" wyjšli z kaścioła. Za imi adnak nichto nie pajšoŭ.

Woś da čaho dawodzić kumoŭstwa polskaha duchawienstwa z usiakimi kazionnymi arhanizacyjami. — Strašna heta, ale na hetym chiba-ž jašče daloka nie kaniec: polski nacyjanalizm wiadzie naša relihijnaje žyćcio pa wielmi śliskoj i niebiaśpiečnaj darozie.

Z Wilni.

Polskija ministry ŭ Wilni. Apošnimi dniami prybyli ŭ Wilniu min wajny marš. J. Piłsudski, jaki prabywaje na wakacyi ŭ Wilenščynie, i min. zahraničnych spraŭ pałkoŭnik Bek. Hazety padajuć, što ŭ Wilni miž hetymi ministrami byliważnyja narady ŭ sprawie zahraničnaj palityki.

Chleb padaražeŭ. Haradzki Starasta 7 h. m. zaćwierdziŭ hetki ceńnik na piakarskija wyraby: za kilohram žytniaha chleba pitlowaha biełaha—40 hrašoŭ, sitkowaha — 34 hr, razowaha — 29 hr.

Ceny (za 100 kg — 6 pudoŭ i 10 funtaŭ) na zbažžowa tawarnaj i lniarskaj bursie ŭ Wilni 3.VII.33 h. Žyta źbiranaje — 23—24 zł., awios źbirany — 13.40—13.75, muka pšonnaja 0000 A luks. — 60.50—60.81, muka žytniaja 55 prac. — 37, Muka žytniaja 65 prac. — 32, Muka razowaja — 26.50, krupy hrečniewyja 1/1 palenyja — 41.50, krupy perłowyja (pansak) Nr. 2— 32.50, krupy perłowyja Nr. —3. 36.50.

Na hrašowym rynku ŭściaž upadak papiarowaha dolara, za katory 7 h. m. Bank Polski płaciŭ usiaho tolki 6.30 zł. Za rubiel załatam płaciać 4.89—4.90 zł.

Redaktar J. Paźniak. Biel. Druk. im. Fr. Skaryny. Wilnia, Zawalnaja Nr. 1—10. Wydawiec A. Sutowič